

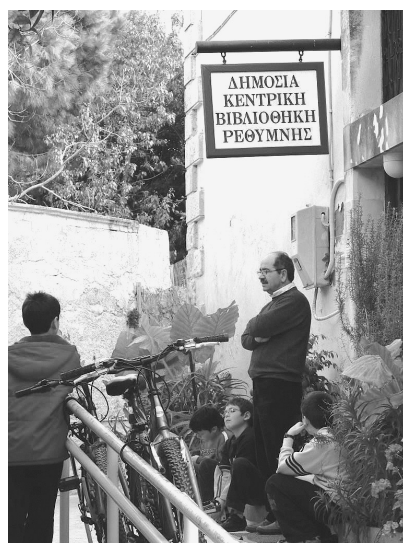
■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες 86

Γιάννης Ζ. Παπιομότογλου: ο ακούραστος Ρεθεμνιώτης ιστοριοδίφης

Οι σημερινές «Αναδιφσεις» είναι αφιερωμένες σε έναν από τους μεγαλύτερους Ρεθεμνιώτες ιστοριοδίφες, τον **Γιάννη Παπιομότογλου**. Το έχουμε κάνει τέσσερις φορές μέχρι σήμερα, για τον **Γιώργο Εκκεκάκη**, την **Μαρία Τριμιονάκη**, τον **Μιχάλη Παπαδάκη-Δάνδολο** και τον **Αλκιβιάδη Μαυράκη**. Προσπαθήσαμε να το κάνουμε και με τη διοργάνωση εκδήλωσης, παρουσίασης του έργου και τιμησής του γι' αυτό, στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο, αλλά με τη γνωστή μετριοφροσύνη και σεμνότητά του δεν μας επέτρεψε. Σε κάθε περίπτωση, η άρνησή του αυτή τον ανέβασε ακόμη περισσότερο στη συνείδησή μας. Σήμερα θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε το βασικό του έργο κατά ενότητες, με τον προφανή κίνδυνο να παραλείψουμε αρκετές από τις πτυχές του.

Όπως τα είχα γράψει και με την ευκαιρία της συνταξιοδότησής του, στο άρθρο με τον τίτλο «Ο δάσκαλός μας, ο κύριος Γιάννης», η μεγάλη προσφορά του δεν είναι η προφανής, οι περισσότερες από 160 δηλαδή ιστορικές μελέτες του, αλλά η 35ετής θητεία του στη διεύθυνση της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνης. Από τη θέση αυτή εκπαιδύευσεν στον τομέα της έρευνας αρκετούς Ρεθεμνιώτες, μερικώς από τους οποίους εξέλιξε σε δόκιμους ιστοριογράφους. Ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1980, σε μια εποχή που οι Βιβλιοθήκες της Κρήτης περισσότερο απομάκρυναν παρά εξυπηρετούσαν τους ερευνητές, ο Γ.Π. είχε μετατρέψει το «Παρθενώνα» της Αγίας Βαρβάρας σε μια φιλόξενη κιβωτό, όπως το καταθέτει μεταξύ άλλων ο Χανιώτης λαογράφος **Σταμής Αποστολάκης**.

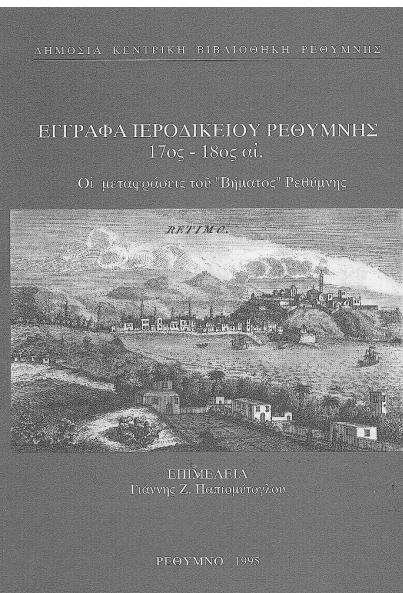

Ως διευθυντής της Βιβλιοθήκης πάσχιζε να ξεπερνά τις ανυπέβλητες δυσκολίες που δημιουργούσε η στενότητα και η ακαταλληλότητα του χώρου και σε συνεργασία με τα εκάστοτε εφορευτικά συμβούλια δρομολόγησε τη στέγαση σε έναν ευπρεπή, ανάλογο του μεγέθους της προσφοράς της. Δεν δίστασε να συμμετάσχει στη σχετική εκστρατεία «Στεγάστε τη γνώση» και να αρθρογραφήσει με το αιχμηρό κείμενο «Η πόλη των γραμμάτων και η Βιβλιοθήκη του Ρεθύμνου». Παράλληλα συμμετείχε ως εκπρόσωπος οργανωτικού φορέα, μαζί με την Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία Ρεθύμνης και τα Γενικά Αρχεία του Κράτους, στη διοργάνωση σημαντικών συνεδρίων, όπως του Κρητολογικού του 1995, αλλά και εκείνων των Κρητικών Τοπωνυμίων το 1998 και της Λαϊκής Ιατρικής το 2000.

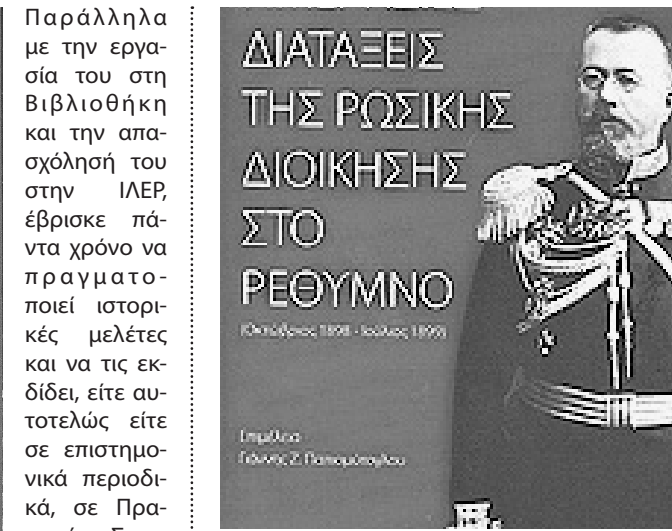

Μια ακόμη προσφορά του στη Βιβλιοθήκη υπήρξε το ότι την προώθησε πολύ πρώιμα στον τομέα των τεχνολογιών της πληροφορίας. Έτσι από πολύ νωρίς μπόρεσε να ψηφιοποιήσει τον κατάλογο της, όπως και μερικά από τα σπάνια βιβλία της. Παράλληλα φρόντιζε και για την έρευνα και δημοσιοποίηση της ιστορίας της, με άρθρα όπως «Δημόσια Βιβλιοθήκη Ρεθύμνου», «Η βιβλιοθήκη του Επισκόπου Ρεθύμνης Ιωαννίκιου», «Αγία Βαρβάρα και Βιβλιοθήκη Ρεθύμνου» και «Δωρεά ενός ανεκτίμητου θησαυρού» για τη δωρεά του αειμνήστου Γ.Π. Εκκεκάκη (την οποία οι επιγονοί του δεν κατάφεραν ακόμη, μια πενταετία μετά, ούτε καν να δρομολογήσουν...).

Από το 1977 διετέλεσε μέλος και τουλάχιστον από το 1985 μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Ιστορικής και Λαογραφικής Εταιρείας Ρεθύμνης και στη συνέχεια επί σειρά ετών αντιπρόεδρος της. Είναι χαρακτηριστικό για την προσφορά του και εκεί το γεγονός ότι ήταν εκείνος που συνέταξε το συγκεντρωτικό ευρετήριο των 20 πρώτων τευχών (από τα συνολικά 23 μέχρι σήμερα) του περιοδικού «Κρητολογικά Γράμματα», και μάλιστα ως απλό πια μέλος του διοικητικού συμβουλίου, το έτος 2006.

Παράλληλα με την εργασία του στη Βιβλιοθήκη και την απασχόλησή του στην ΙΑΕΡ, έβρισκε πάντα χρόνο να πραγματοποιήσει ιστορικές μελέτες και να τις εκδίξει, είτε αυτοτελώς είτε σε επιστημονικά περιοδικά, σε Πρακτικά Συνεδρίων, σε Τιμητικούς Τόμους και σε Καταλόγους Εκθέσεων. Η πρώτη αυτοτελής ήταν τα «Εγγράφα Ιεροδικείου Ρεθύμνης. 17^{ος}-18^{ος} αι.» το έτος 1995. Πρόκειται για μια σχολιασμένη πολύτιμη παρακαταθήκη 382 εγγράφων του Ιεροδικείου Ρεθύμνης, τα οποία σήμερα λανθάνουν. Η «σκοτεινή» περίοδος την οποία καλύπτουν, από το 1654 μέχρι το 1849, κάνουν την έκδοση αυτή ακόμα πιο πολύτιμη για την ιστορία του Ρεθύμνου.

Η δεύτερη -και ελπίζουμε όχι τελευταία- αυτοτελής έκδοση ήταν οι «Ημερησίες Διατάξεις της Ρωσικής διοίκησης στο Ρέθυμνο. Οκτώβριος 1898-Ιούλιος 1899», που κυκλοφόρησε επίσης ως έκδοση της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνης. Πρόκειται για 244 Διατάξεις, 20 Παραρτήματα και 9 Πίνακες, που επανεκδόθηκαν υπομνηματισμένες, σχολιασμένες και εικονογραφημένες σε μια πρότυπη και ογκώδη έκδοση το έτος 2007.

Ενας αγαπημένος του μέας έρευνας είναι εκείνος της ιστορίας του ρεθεμνιώτικου Τύπου. Το πρώτο σχετικό δημοσίευμα ήταν τα «Εκατό χρόνια ρεθεμνιώτικων εφημερίδων (1881-1981)» το 1982 και ακολούθησε πληθώρα ειδικότερων, όπως «Οι Ρεθεμνιώτικες εφημερίδες πριν από την Ένωση», «Ο Τύπος του Ρεθύμνου και ο Ελευθέριος Βενιζέλος» και άλλα, για την εφημερίδα «Μυδάφα» των Τουρκορεθύμνιων, για τους τυπογράφους **Στυλιανό Βασιλείο** και **Ιωάννη Καλαϊτζάκη**, **Στυλιανό Κωστογιάννη** και **Θεμιστοκλή Παπαδάκη**. Πιο πρόσφατα, τον Μάρτιο του 2012, οργανώθηκε έκθεση ρεθεμνιώτικων εφημερίδων με τον τίτλο «Ο Τύπος του Ρεθύμνου (1881-2011)», ενώ δεν δίστασε να ασχοληθεί και με το θέμα αυτό σε επίπεδο Κρήτης, με άρθρα όπως «Ο Τύπος στην Κρήτη 1830-1980» και «Η συμβολή των Κρητών στην Ελληνική Τυπογραφία».

Εξίσου αγαπημένοι τομείς έρευνας είναι εκείνοι των Κρητικών και Κρητολογικών περιοδικών και του Θεάτρου. Μέχρι σήμερα έχει εντοπίσει 170 Κρητολογικά περιοδικά, 49 Ηρακλειώτικα, 19 Λασιθιώτικα, 14 Ρεθεμνιώτικα και 69 Χανιώτικα. Έχει εντοπίσει επίσης 19 που εκδίδονταν εκτός Κρήτης. Στον τομέα του θεάτρου και του κινηματογράφου έχει δημοσιεύσει τις έρευνες «Το θέατρο στο Ρέθυμνο τη 12ετία 1884-85», «Τρεις θεατρικές παραστάσεις στο Ρέθυμνο», «Μια θεατρική παράσταση στην Αγία Βαρβάρα», «Ο θεατρικός σύλλογος Ρεθύμνης Αι Μούσαι. 1884-1886» και «Το κινηματοθέατρο «δαίον Άντρον» και άλλοι προπολεμικοί κινηματογράφοι στο Ρέθυμνο».

Ο Γιάννης Παπιομότογλου ήταν ο πρώτος και ο πιο συστηματικός ερευνητής που ασχολήθηκε με ιστορικούς συλλόγους του Ρεθύμνου και τη δημοσίευσε με τους τίτλους «Φιλεκαπαιδευτικός Σύλλογος Ρεθύμνης», «Ο Γυμναστικός Σύλλογος Ρεθύμνης (1899-1911)», «Ο Σύλλογος Υποδηματοποιών Ρεθύμνης (1929)» και «Ο Σκοπευτικός Σύλλογος Ρεθύμνου 'Το Αρκάδι'». Ασχολήθηκε επίσης επιστημονικά με το θέμα της ιστορίας των δημοτικών θεσμών στον τόπο μας και δημοσίευσε τα πορίσματά του στη σειρά «Δημοτικές εκλογές και δήμαρχοι στο Ρέθυμνο κατά την Αυτονομία (1898-1913)». Στη σειρά αυτή οι ενδιαφερόμενοι βρίσκουν πλήρη στοιχεία για τις δημοτικές εκλογές των ετών 1879, 1885, 1889, 1900, 1903, 1905, 1906 και 1911 των Δήμων και των τεσσάρων επαρχιών του Ρεθύμνου.

Το Αρκάδι και η εθελουσία του αποτέλεσε επίσης μόνιμο θέμα των ερευνών του. Από τα σχετικά δημοσιεύματα αναφέρουμε εδώ: «Δύο άγνωστες επιστολές του Επισκόπου Γαβριήλ Μαρινάκη», «Ενα ανέκδοτο στιχούργημα για το Αρκάδι», «Το Αρκάδι στις παραμονές της Ολοκαύτωσης. Δύο άγνωστα ιστορικά ντοκουμέντα» και «Ενα μνημόσυνο για το Αρκάδι στη Χαλκίδα το 1866». Πιο πρόσφατα, με την ευκαιρία της 150ετηρίδας πραγματοποιήσε στην Ημερίδα «Μαρτυρίες για τη Μονή Αρκαδίου» την εξαιρετική εισήγηση «Το Αρκαδικό δράμα στις εφημερίδες της εποχής του», ενώ παράλληλα οργανώσε την Έκθεση «Πρωτοσέλιδα εφημερίδων του 1866 για το Αρκάδι», με σάραντα εφημερίδες από την Ελλάδα και τον χώρο του παροικιακού ελληνισμού.

Οι δεκαετίες του 1880 και του 1890 είναι επίσης αγαπημένο θέμα έρευνάς του. Μερικές από τις σχετικές δημοσιεύσεις του είναι: «Στο Ρέθυμνο το 1894», «Μια ιστορική σύνταξη στον ναό των Εισοδίων», «Υγειονομικός κανονισμός το 1893» (που αποτέλεσε και το θέμα ομιλίας του στο Ωδείο το 1899), «Ενα άγνωστο επεισόδιο μεταξύ Διονυσίου Καστρογιαννάκη και Γ. Χατζηγηγοράκη», «Αλληλογραφία Γ. Ι. Χατζηγηγοράκη-Θ. Ντε Χιστάκ», «Στο Ρέθυμνο το 1894», «Η γιορτή του Παρθενωγυίου Ρεθύμνης και ο Τούρκος Διοικητής (24-6-1894)», «Τα πρώτα ελευθέρια κάλαντα της Κρήτης (1899)» και «Η εξαθλίωση του χριστιανικού πληθυσμού του διαμερίσματος Ρεθύμνου κατά τα έτη 1896-1898 και η Ρωσική ανθρωπιστική βοήθεια».

Μια άλλη κατηγορία έρευνας είναι οι ιστορικοτοπογραφική - μνημειογραφική. Σ' αυτήν εντάσσονται μελέτες, όπως «Η Παλιά Καμάρα του Πλατανός», «Και πάλι για τον μινάρη της Βαλιδέ Σουλτάνας», «Η προκυμαία του Ρεθύμνου», «Η αίθουσα των Τριών Ιεραρχών», «Το... ατίθασο Καμαράκι και οι προσπάθειες αντιπλημμυρικής προστασίας της πόλης», «Η Πηγάδα της Μεγάλης Πόρτας», «Άγιος Φραγκίσκος του Ρεθύμνου. Το Μαρέτι» και «Ο πλάτανος των 4 Μαρτύρων».

Κοντά σ' αυτές έρχονται οι βιβλιογραφικές του μελέτες «Βιβλιογραφία Επαρχίας Αγίου Βασιλείου» (με 406 εγγραφές), «Ενδεικτική βιβλιογραφία του Κρητικού Ζητήματος» και «Εργογραφία Εμμανουήλ Γενεράλι». Για να συνειδητοποιήσουμε το μέγεθος της απαιθμής εργασίας αρκεί -νομίζω- να αναφέρουμε ότι στην τελευταία αυτή εργογραφία περιελάβε 3 βιβλία, 9 φυλλάδια, 54 δημοσιεύσεις σε περιοδικά, 361 δημοσιεύσεις σε εφημερίδες και αναριθμητά λήμματα στη Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Στις βιβλιογραφικές μελέτες θα πρέπει να προσθέσουμε και περισσότερες από 20 βιβλιοπαραουσιώσεις. Μία από αυτές μου έκανε την τιμή να αφιερώσει στο βιβλίο-διδασκαλική μου διατριβή «Η εκπαίδευση στο Ρέθυμνο (1795-1940)».

Δεν θα μπορούσε βέβαια να υστερήσει και στον τομέα των σχετικών με τους Μικρασιώτες Πρόσφυγες μελετών, ως απόγονος Μικρασιατών και ο ίδιος. Το 2010 παρουσίασε στο «Ξενία» του βιβλίο του Παναγιώτη Παρσκαυά «Οι πρόσφυγες του ανατολικού Ρεθύμνου», ενώ έγραψε και το άρθρο «Στις Νέες Φώκιες το 1866». Παράλληλα δοκίμασε τέσσερις τουλάχιστον φορές στον τομέα των γλωσσικών ερευνών, με άρθρα του για τη γενική «Ρεθύμνου ή Ρεθύμνης», για «Το τοπωνύμιο Γάλλο», για το θέμα «Οδός Σάθα και όχι οδός Σαθά» και με εισήγησή του στο Συνέδριο Μασταμπά για το τοπωνύμιο της συνοικίας. Και για τον αθλητισμό όμως δεν υπήρξε αδιάφορος, αφού του αφιερώσε άρθρα για το «Γήπεδο Σοχώρας Ρεθύμνου», για την «Κερκίδα της Σοχώρας» και για τον ποδοσφαιρικό τελικό του Ρεθύμνου του έτους 1929. Όπως δείχνει και η διπλανή φωτογραφία, ο αθλητισμός πάντα τον έθελγε, και ιδιαίτερα η ποδηλασία, την οποία δεν μπορεί να αποχωριστεί μέχρι και σήμερα!

Εξυπακούεται ότι πολλές από τις παραπάνω ενότητες, όπως οι σχετικές με τον Ρεθεμνιώτικο Τύπο, με τους ιστορικούς Συλλόγους, με την ιστορία του θεάτρου και με το Αρκάδι θα μπορούσαν -και θα έπρεπε- να συμπληρωθούν σε αυτοτελή βιβλία. Όμως ο Γιάννης Παπιομότογλου, σεμνός όπως πάντα, τα έχει απλά αναρτήσει προς εξυπηρέτηση των ενδιαφερόμενων στο όμορφο blog με τον τίτλο *Rethymniates*. Εντελώς ανέκδοτη παραμένει και μια εξαιρετική εργασία του, που αναφέρεται στην ιστορία της ρεθεμνιώτικης διαφήμισης από το έτος 1881. Σήμερα εξακολουθεί να βελτιώνει τις εργασίες του και να μας προσφέρει κάθε τόσο καινούριες, συμμετέχοντας και στα κοινά, από τη θέση του μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Ρεθύμνης. Του ευχόμαστε να έχει για πολλά ακόμη χρόνια την απαραίτητη σωματική και πνευματική υγεία, ώστε να μας δίνει τη χαρά να απολαμβάνουμε τα αποτελέσματα των δικών του αναδιφσεων στο χθες!

* Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικής ερευνητικής-συγγραφέας strharris@yahoo.gr, 2831055031